

Bericht 17: *Een Bruid in de Morgen* - Thomas, "een beetje vreemd"

Iedereen die een geliefde heeft met wie hij of zij samenleeft, herinnert zich het moment waarop de een de ander voor het eerst 'zag'.

Zulke herinneringen heb ik ook in het theater van sommige spelers.

Het gebeurde tijdens een slotavond voor cursisten van Heleen in de Werkplaats aan de Groesbeekseweg. Het was midden juli 1993.

De zaal stroomde vol. Ik zat achterin, zonder functie, keek toe op mijn gemak.

Vóór mij op enige afstand zaten op een blok een jongen en een meisje - ik keek ze op de rug -, die heel geanimeerd met elkaar praatten, af en toe lachten, duidelijk plezier hadden in elkaars gezelschap. Ik was gecharmeerd. Toen viel het kwartje. Daar zit het koppel dat ik zoek: Thomas en Andrea, de broer en zus in *Een Bruid in de Morgen*, dat ik zo graag zou willen opvoeren.

En toen. En toen.

Een dag (?) later heb ik ze voorzichtig een kaartje gestuurd met een voorstel voor *een rol*/ en ze waren volgens mij meteen enthousiast.

Dat beeld van die twee, die ik zag op de rug, vergeet ik niet.

Marcel van Zanten als Thomas en Jacqueline Duynstee als Andrea

Ze zijn nu getrouwd, hebben twee volwassen zoons, Jolan en Robin. We zien hen, af en toe. Onlangs hadden we een zeer openhartig gesprek. Zij vertelden mij dat Jacqueline op datzelfde moment een vaste relatie en zelfs trouwplannen had en dat Marcel net een ernstige persoonlijke crisis had doorgemaakt, en bezig was uit een diep dal te klimmen. Ik wist nergens van. Zo gaat dat.

Voor Marcel kwam die rol kwam als geroepen. Hij had iets omhanden wat hem boeide, maar het toeval wilde dat de door Thomas uitgesponnen fantasiewereld hem ook nog eens op het lijf geschreven was.

Hoor hoe Hugo Claus het personage Thomas beschrijft:

Thomas draagt ook een pull-over (i.e. net als zijn zus Andrea), zonder hemd. Hij is *niet achterlijk*, maar een beetje vreemd. Ziekelijk gevoelig. Soms dikhuidig, soms uitermate kwetsbaar. Even trager, maar fantastischer dan Andrea. Hij spreekt met handbewegingen.

Een jongen als Thomas bestond echt. Claus had hem geobserveerd vanuit zijn boerenhoeve, het was zijn buurjongen. De iets oudere zus bestond ook echt. Zij kwamen als Bennie en Ana terecht in zijn eerste roman *De Metsiers*.

Wat Bennie en Thomas precies mankeerden weet ik niet, wel durf ik te zeggen dat het tekort dat zij hebben aan werkelijkheidszin gecompenseerd wordt door een bovengemiddelde, tegen het ziekelijke grenzende fantasie. In het echte leven loopt zo'n jongen gevaar en moet beschermd worden. Zijn leven lang. Hugo Claus begreep dat. Hij toont een moeder die weet dat haar jongen onder de pannen moet zijn, vóórdat zij dood is en omdat haar gezin straatarm is - het stuk speelt eind-veertiger jaren van de vorige eeuw -, probeert zij hem 'op tijd' te koppelen aan een nicht, die weliswaar rijk is, maar totaal verwend en niet in staat een man te boeien. Het loopt dus faliekant mis.

Voor mijzelf heeft *Een Bruid in de Morgen* een lange geschiedenis.

Ik maakte kennis met het stuk in 1970 bij de Nijmeegse amateurgroep *Phoenix*, geleid door Wim Princen. Het jaar daarvoor hadden wij het middeleeuwse *abele* spel *Lanceloet van Denemerken* gespeeld, en wel in de oorspronkelijke taal, wat toen nog kon (!).

Ik was zó gegrepen door het toneel, dat ik besloot alle repetities bij te wonen van *Een Bruid*, van de zijkant, zonder er zelf een rol in te spelen. Ik wilde de regisseur aan het werk zien. En wat mij in hevige mate boeide was het spel tussen de broer en zus, op de slaapkamer van de zus, waar zij hun eigen wereld schiepen, volkomen verschillend van die van de volwassenen, die in de woonkamer verbleven.

Het boeide mij ook, omdat ik nooit zusjes had gehad en heel weinig van meisjes en vrouwen afwist. Voor mij ging een nieuwe wereld open.

Een paar jaar later werd ik zelf regisseur bij de Hatertse amateurgroep *Calderon*. Omdat ik *Een Bruid* inmiddels door en door kende, durfde ik het op het repertoire te nemen. Het werd een groot succes. *Calderon* haalde voor het eerst de hoofdprijs in de gemeente Nijmegen. In die tijd waren toneelgroepen met elkaar in de race, toneelstukken werden uitgebreid gerecenseerd in *De Gelderlander*. Het grootste genoegen was voor mij het regisseren van Thomas en Andrea. Ik bekeek het stuk helemaal vanuit het perspectief van de opgroeiende kinderen. Voor de moeder had ik geen goed woord over. Het koppelen van Thomas aan nicht Hilda vond ik misdadig. Het had met liefde immers niets te maken.

Dat veranderde, toen ik het stuk in 1993 opnieuw op het repertoire nam. Ik kreeg veel meer begrip voor de moeder - zeer natuurlijk gespeeld door Ria Kieboom -, ik snapte dat Thomas voor haar een bijna onoplosbaar probleem was, en nicht Hilda *in die tijd* de enige mogelijkheid. En in feite handelde ze ook tegen beter weten in. Ik kon het stuk van twee kanten bezien, vanuit twee perspectieven.

En dit veranderde opnieuw, onlangs, toen Marcel mij vertelde over zijn benarde toestand van toen. Het gebrek aan een eigen identiteit, en het gemak waarmee hij in gezelschap een rol aannam, kwam dicht bij het karakter van de 18-jarige Thomas, die nauwelijks grip had op de werkelijkheid en ook vluchtte in de verbeelding. Bij Thomas was de kwaal blijvend.

Claus is steeds gefascineerd geweest door karakters die in hun ontwikkeling achtergebleven zijn. Zij leven in hun eigen wereld, reageren impulsief, hetgeen hen kwetsbaar maakt voor een buitenwereld, die hen niet begrijpt of kwaad gezind is. Voor de meeste volwassenen lijken zij onschuldig en vertederend, maar Claus ziet niet over het hoofd dat ze onverwacht gewelddadig kunnen zijn. (Vgl. Jaak in de roman *Het Verlangen*, 1978).

Zo ook Thomas. Het wordt terloops door de moeder gezegd in het begin van het derde bedrijf. De situatie is zo: de moeder heeft ervoor gezorgd dat Hilda en Thomas op het kamertje van Andrea zijn. De koppeling, die zij in haar hoofd heeft, mislukt volkomen. Thomas vlucht in paniek uit huis. De beduusde Hilda wordt door de moeder naar de huiskamer geleid en gekalmeerd:

DE MOEDER [*leidt Hilda naar de sofa. Zij blijft rechtstaan. Hilda bedaart*]
De jongen was beter in het gesticht gebleven voor een tijdje, dan was hij misschien helemaal genezen van zijn nukken. Weet je dat wij hem eens weggebracht hebben?

HILDA [*veegt haar tranen weg*] Neen.

DE MOEDER **Op een nacht heeft hij het appartement van dokter Bondy in brand gestoken en toen de ruiten ingegooid bij de bakker.** Omdat zij hem geplaagd hadden, alle twee, zei hij. Alle mensen uit de buurt hebben een petitie ondertekend en naar de politie gebracht om hem weg te krijgen.

HILDA De mensen zijn slecht, tante.

DE MOEDER Wij hebben hem naar Winteren moeten brengen naar het gesticht der Kinderen van Maria, waar de minderjarigen... die... zo... zijn ondergebracht worden. Het was een zomerdag, ik herinner het mij zo goed, het was een van de vreselijkste dagen van mijn leven, de hitte zat in de lucht en wij liepen door het koren, op een landweg, want het gesticht ligt midden in de velden, de oudste kinderen werkten er op het land, en *hij* liep vooruit en schreeuwde en zweette, lachte, want hij was zo blij, zo blij dat hij naar school mocht. Maar toen hij ineens achterblijven moest tussen de twee zusters die hem vasthielden en hij naar ons omkeek, die bij de deuropening stonden, besepte hij het ineens en hij huilde, o Hilda, mijn hart brak, hij tierde en de Zusters moesten er twee mannen bij halen.

HILDA Oh.

DE MOEDER Het heeft niet geholpen, want dezelfde week liep hij weg. Wij hebben hem schuilgehouden gedurende twee maanden, en toen ben ik bij de burens geweest, één voor één, en ik heb beloofd dat hij zich rustig zou houden van nu af aan. **En alles betaald bij dokter Bondy en de bakker.** Wij hadden het hart niet om hem terug te sturen, want anders was hij misschien wel naar het groot gesticht van Oostveld gestuurd waar zij... de echte... onderbrengen. Maar de burens wonden langzamerhand aan hem. Niemand plaagt hem meer nu, ik weet niet waarom. Het is maar goed ook, want als hij opgehitst wordt, is hij als razend...

HILDA Ik heb hem niet opgehitst, tante.

Gedeeltes uit het toneelstuk heb ik voor dit artikel opnieuw gelezen. Voor de zoveelste keer het droevige slot, hoe ontroerend. Ik herken de sfeer uit mijn eigen vroege jeugd.

Hoe kon een 23-jarige jongen dit schrijven.

Pattini: "Het leven is een strijd, mijn jongen, ..."

V.l.n.r.: Anja van Rossum als nicht Hilda, Dorus Kerkhof als Pattini en Marcel van Zanten als Thomas. Op de achtergrond Ria Kieboom als de moeder.

19 juli 1993

Beste Marcel,

Als je zin hebt en in de gelegenheid bent, zou ik met je willen praten over een rol in een stuk bij het Vrijdagtheater, die mooi is, maar tijd vraagt.

Evenzelfde kaart stuur ik naar Jacqueline Duijnsteek.

Ad

19 juli 1993

Beste Jacqueline,

Als je zin hebt en in de gelegenheid bent, zou ik met je willen praten over een rol in een stuk bij het Vrijdagtheater, die mooi is, maar tijd vraagt.

Eenzelfde kaart stuur ik naar Marcel van Lantem.

Bel mij voor een afspraak, of Ad.
dat het niet doorgaat.